

Лопатишкіна А. Г.

студентка 3-го курсу Інституту прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ

Основною функцією правової держави, до якої відноситься сучасна Україна, є забезпечення, охорона, захист і реалізація основних прав і свобод людини і громадянина. Саме для реалізації даної функції існує інститут адвокатури, а положення ч. 1 ст. 59 Конституції України забезпечують кожному право на вільний вибір захисника своїх прав. Доступність якісної правової допомоги - нагальна вимога нашого часу. Це зобов'язує владу створити належні умови для ефективної реалізації конституційних вимог.

Після прийняття Конституції України в 1996 р. в п. 4 ч. 1 ст. 129 було закріплено принцип змагальності сторін, що обумовлює її особливу роль у кримінальному провадженні. А одним із основних завдань реформування кримінального процесу було визначено забезпечення реалізації принципів змагальності та рівності сторін обвинувачення і захисту. І хоча поняття змагальності для кримінального процесу не нове (було закріплене у КПК України (1960 р.), а саме в ст. 16, де принцип змагальності існував, але разом з принципом диспозитивності), лише з прийняттям нового процесуального кодексу цей принцип здобув чіткого закріплення. Ст. 22 КПК проголосила, що кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

Аналіз чинного КПК України дає підстави стверджувати, що в ньому знайшли закріплення найдемократичніші положення. Насамперед це стосується реального забезпечення прав громадян шляхом закріплення принципу змагальності сторін у кримінальному провадженні, зокрема шляхом надання сторонам рівних можливостей щодо збирання та подання до суду клопотань, скарг, речей, документів, інших доказів (ст. 22, 93). Сприяють реалізації принципу змагальності також і норми, спрямовані на ефективне забезпечення права особи на захист, зокрема обов'язковість участі у судочинстві професійного захисника, яким може бути лише адвокат (це положення є принципово новим, порівняно з КПК 1960 р., за яким в статусі захисників допускали також інших фахівців у галузі права, а в окремих випадках - і близьких родичів обвинуваченого, підсудного, засудженого та виправданого), а також «довгоочікуване» положення, що неприбуття захисника для участі у проведенні процесуальної дії без поважних причин не є підставою для визнання цієї дії незаконною (ч. 2 ст. 46 КПК України) (Татаров О. Ю. Участь захисника у кримінальному провадженні: проблеми законодавчого врегулювання О. Ю. Татаров, С. С. Чернявський. // Вісник кримінального судочинства. - 2015. - № 2. - С. 77- 83.) Однак на практиці представляється, що сторона захисту не знаходиться у рівних умовах із стороною обвинувачення. Наприклад, сторони обвинувачення, яку представляє прокурор, для проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій достатньо звернутись із клопотанням до слідчого судді, який у найкоротші строки (від шести годин до одного дня) зобов'язаний буде прийняти певне рішення щодо поданого клопотання. Сторона захисту немає права самостійно провадити такі дії, але може ініціювати їх

проведення шляхом подання клопотань до слідчого або прокурора. Такі клопотання відповідно до ст. 221 КПК України розглядаються протягом 3-х днів. У випадку відмови сторона захисту має право протягом 10 днів оскаржити до слідчого судді відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій. Така скарга протягом 3-х днів має бути розглянута слідчим суддею. (Яновська О. Г. Змагальність як засада кримінального провадження за новим кримінальним процесуальним кодексом України [Електронний ресурс] / О. Г. Яновська. - Режим доступу: <http://www.nsj.gov.ua>. - Назва з екрана.)

Непоодинокими є випадки, коли прокурор як сторона обвинувачення, маючи в матеріалах кримінального провадження процесуальний документ у вигляді протоколу, який було складено в порядку, передбаченому КПК України, за ініціативою (клопотанням) сторони захисту, якою є підозрюваний, обвинувачений і захисник, та який містить відомості, що можуть вказувати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, звертаючись до суду з обвинувальним актом, не долучає такий процесуальний документ до матеріалів кримінального провадження.

Не повною мірою регламентовано у КПК України право захисника оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді. Хоча ст. 303 КПК України містить вичерпний перелік рішень, дій, чи бездіяльності слідчого, прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, трапляються випадки, коли на цій стадії подано скаргу, однак за час її розгляду судом досудове розслідування у кримінальному провадженні, у рамках якого вона подавалася, вже закінчено на підставі п. 3 ч. 2 ст. 283 КПК України.

Отже, в Україні домінантна роль у кримінальному провадженні належить стороні обвинувачення. Сторона захисту виглядає слабшою не тільки з огляду на її незрівнянно вужчі повноваження, а й через відсутність належних гарантій реалізації цих повноважень. (Мокрицька І. Я. Проблеми реалізації права на захист у кримінальному провадженні в умовах принципу змагальності сторін / І. Я. Мокрицька // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. - 2014. - Т. 155. - С. 110-113.)

Але разом з тим, проблема участі захисника в кримінальному процесі є досить багатогранною, і мною було окреслено лише окремі питання, які потребують негайного вирішення. Важливість забезпечення реалізації прав та обов'язків захисника в кримінальному процесі сповна є необхідною для подальшої побудови правової держави, а також для безумовного та гарантованого додержання прав та захисту інтересів громадян, що передбачені Конституцією України.